

L'ANALISI DE L'ESPERIT SEGONS BERTRAND RUSSELL

L'ILLUSTRE savi i lògic anglès BERTRAND RUSSELL qui, a l'endemà de la gran guerra, visità Barcelona, on desenrotllà un cert nombre de lliçons per a un públic molt limitat a l'antic Seminari de Filosofia, ha publicat recentment un *Anàlisi de l'esperit*, traduït totseguit al francès i que és tingut com a un dels llibres importants de la psicologia en aquests darrers anys.

RUSSELL està al corrent de les tendències de la psicologia com a ciència; consulta els experimentadors i també la patologia mental i té molt en compte la psicologia de comportament, que algú ha identificat equivocadament amb la psicologia objectiva definida per BECHTEREW. Hom s'és habituat, i això s'esdevé també per a un savi tan ben informat com M. PIERON, a anomenar psicologia objectiva a l'estudi del comportament animal i humà. No insistim pas sobre aquestes denominacions. RUSSELL ha llegit l'essencial de l'obra d'aquestes escoles, i sense ésser ell mateix un experimentador, tracta d'utilitzar els resultats de noves recerques per al seu anàlisi.

És, doncs, la psicologia analítica la que ell practica. Hom sap que aquest mètode, que és un mètode científic i no un procediment arbitrari, és molt emprat pels autors anglo-americans. STOUT denominava *Analytic Psychology* la seva obra principal. L'anàlisi, tal com el practica RUSSELL, és molt estricte. Consisteix a aplicar a la vida mental el mateix gènere de mètode utilitzat pels matemàtics, que tracta de destriar els elements d'un problema i criticar les diverses hipòtesis segons les quals aquells elements poden associar-se per conduir a un resultat. La forma de raonament emprada en el llibre de RUSSELL és, doncs, la del raonament matemàtic, més aviat que la del raonament experimental. Aquests dos procediments es completen. No n'hi ha pas prou a experimentar; cal saber també—i això és necessari en una ciència que, com la psicologia, té el seu camp d'acció sobre processos *complexos*—sobre què s'experimenta. Un complex s'ha de poder descomposar per l'anàlisi i després cal cercar la manera d'explicar les combinacions *més intelligibles* entre els seus elements. La vida mental, per a RUSSELL, es compona de *sensacions* i *d'imatges*, de forma que tots els altres termes psicològics poden conduir a aquests dos. La sensació, com ensenyà MACH, és independent de l'experiència anterior; diríem que és

una ruptura d'equilibri. La sensació és el punt d'intersecció entre l'esperit i la matèria; és comú al món físic i al món mental. Segons RUSSELL—i aquesta és una de les idees més interessants, que es separa del què diàriament és repetit—*la matèria és menys material i l'esperit és menys mental* del què es creu habitualment. L'una i l'altre no són altra cosa que les modalitats d'una realitat que no és ni pròpiament material ni pròpiament mental i sí neutra. El món es compon d'una infinitat de detalls transitoris i les nostres sensacions es troben en el mateix cas.

El món físic i el món mental no difereixen, doncs, intrínsecament. En llur punt de contacte es confonen; existeix identitat, concebia DEWEY, entre una taca de color com a fet físic i la sensació que nosaltres en tenim. D'ací que no tingui sentit l'oposar, com es fa, món exterior o objecte i consciència o subjecte. Sols hi han fenòmens. En aquest sentit, RUSSELL dóna raó a la psicologia de comportament, el representant més radical de la qual, WATSON, estima que la psicologia pot estar-se de la noció de consciència en referir-se a l'estudi de les reaccions de conjunt o comportament individual. Aquesta noció és manlevada a JENNINGS, que se'n servia per designar la reacció d'organismes inferiors en presència d'estímuls físico-químics i l'oposava a la concepció mecanista estricta de LOEB (tropisme i sensibilitat diferencial).

La vida mental no es compon pas solament de sensacions; ella comprèn també *les imatges*: fets o fenòmens com les sensacions. Les imatges mentals són, segons RUSSELL, reals; és la imatge el què ens permet de comprendre la vida mental. Ací es separa netament de WATSON, per qui la imatge sols, existeix com a registre de moviments actuals; es pot, segons aquest darrer, substituir-la per l'habitud motriu. No és pas aquesta l'opinió de RUSSELL, a qui el seu anàlisi condueix a defensar la imatge. Els adversaris de la imatge mental diuen que és el mot, element motor, el què es substitueix a la imatge. Doncs bé: per a RUSSELL, si el mot pren la plaça de la imatge, és degut a un traspàs que la pràctica ha fet necessari; però la paraula és, sempre, més o menys vaga. Nosaltres sols usem la paraula per expressar pensaments fàcils, habituals. Però del moment en què no comprem una idea, som obligats a recórrer als fets, a substituir els mots, que són abstractes, per qualche cosa concreta, és a dir, precisament per *imatges*. Existeix, doncs, tota una jerarquia d'imatges: les imatges de coses individuals; les imatges genèriques que són, segons la hipòtesi de GALTON, com la reproducció dels trets comuns a les imatges individuals; finalment, les *imatges generals*, que procedeixen de diversos prototipus i els sintetitzen. Si jo vull comprendre, per exemple, el mot força, aquest mot, tal com és, és vague; però jo en tinc una imatge general; aquesta

imatge resum diversos prototipus: la força mecànica, la composició de forces, la força muscular... És així, amb un exemple, que jo tracto de comprendre la teoria de RUSSELL. En aquesta teoria no es veu lloc per a idees que foren independents de les imatges: és sempre a la sensació i a la imatge on ens porta l'anàlisi de l'esperit.

Però se'ns diu: sols existeixen fets o fenòmens. La sensació és un fet comú a la sèrie física i a la sèrie mental. I la imatge? Qui em diu que ella no sigui comú a la sèrie física (com a moviment cerebral) i a la sèrie mental? I, acceptat així, no són imatge i sensació un mateix procés amb graus diversos? Un fisiòleg pot sostenir lògicament que tota imatge té el seu origen en un estímul físic, que consisteix a provocar, altrament de la imatge o representació actual, el concurs de moviments cerebrals anteriors pertanyents a un mateix sistema de relacions (o de vibracions) que l'estímul actual. Sota aquest punt de vista sols existeix una diferència de grau. Una tal hipòtesi, tot i no semblar absurda, als ulls de RUSSELL presenta l'inconvenient de què el nostre coneixement experimental actual no permet anar tan lluny, ni afirmar una llei tan general. Avui sols coneixem de manera científica *el procés psicològic de la imatge*. Hom no pot explicar-lo pel comportament, per tal com no constitueix una reacció, una conducta exterior i no pot ésser notat per signes exteriors; tampoc no se'l pot explicar per mitjà d'un mecanisme cerebral desconegut. Analitzem, en efecte, la resposta d'un organisme a un estímul; aquesta resposta compren: 1) l'acció de l'estímul; 2) l'estat present de l'organisme, pel mateix que nosaltres el coneixem; 3) el passat de l'organisme. Aquest passat, segons R. SEMON, es compon de fenòmens dits *mnèmics* que són: els *costums* adquirits (element motor); les *imatges*, que es manifesten sota l'acció de l'estímul; els *records* en tant que *coneixements*; finalment, la nostra *experiència*, que modifica, adés la nostra manera de percebre, adés la nostra manera d'actuar. D'on deriva la llei següent: "Quan una estimulació complexa *A* ha provocat en un organisme una reacció complexa *B*, el retorn ulterior d'una part d'*A* tendirà a evocar la totalitat de *B*".

Però—objectarà el lector—segons els principis científics, admesos per RUSSELL mateix, nosaltres no tenim el dret de recórrer a les nocions metafísiques de substància; no podem dir: la vida mental o la imatge difereix *substancialment* de la sensació. Nosaltres no podem recórrer més a la noció de consciència—noció subjectiva, no científica—, ni dir: la nostra consciència difereix del fet físic per tal o tal caràcter. Aquest gènere de raonament és exclòs des del moment que hom vol ésser objectiu. I aquest és, tanmateix, el desig de RUSSELL. No hi ha cap *caràcter intrínsec* que permeti distingir el fet físic del fet mental; no obstant, en el terreny dels

fets, s'ha vist que el fet mental, que és complex, dona lloc a l'expressió d'una llei que té en compte aquesta complexitat. Aquesta complexitat deriva de la presència dels *fenòmens mnèmics*, dels *engrames* (SEMON) deixats en l'organisme per la seva activitat anterior, per les seves reaccions precedents.

Però la ciència, tal com sabem, malgrat de no tenir davant d'ella més que detalls transitoris a l'infinit, no existiria si no admetés, com deia CLAUDE BERNARD, el determinisme absolut dels fenòmens o, per dir-ho més planerament, el lligam causal, la causalitat dels fenòmens. Queda ben entès, tal com HUME ha establert, que des del punt de vista dels fenòmens, ço que hom anomena *causa* no implica pas una creació, la producció misteriosa d'un fenomen per un altre, sinó el *lligam* establert pel postulat del determinisme entre la concomitància i la successió o, en general, la relació entre dos fenòmens. El segon és, sota una forma o l'altra, *funció* del primer. El què, segons RUSSELL, distingeix el mental del físic és, doncs, el *gènere de causalitat*.

Sota forma lògica general, aquesta distinció pot formular-se en la proposició següent: Per a la *causalitat física*: *X* actual produeix *Y* actual. Per a la causalitat psicològica: *A, B, C...*, passats, en associació amb *X* actual, produeixen *Y* actual.

Es comprèn, així, la complicació i l'abast de l'element *mnèmic*. JAMES, amb el seu temperament imaginatiu, fantasiós i quelcom paradoxal, deia també que és degut a llurs *efectes* que sensació (acció física actual) i imatge (causalitat psíquica) difereixen: nosaltres podem representar-nos (en imatge) un bastó dins del foc sense que cremi; però mai la realitat sensible no ens mostrarà una tal cosa. Entre parèntesi, aquest exemple és molt dolent; és distret com a idea, però no ilustra d'una manera adequada la causalitat mnèmica. I remarquem, abans de tancar aquest parèntesi, com B. RUSSELL és sòlid i precís en el seu anàlisi: no s'acontenta amb arguments tradicionals, sinó que els critica i nota llurs punts febles. Així, els manuals de psicologia repeteixen que sensació i imatge es distingeixen per llur intensitat, la imatge essent d'intensitat inferior. Aquest principi és erroni, car certes imatges són més fortes que les sensacions (per exemple, en l'espera nosaltres creiem percebre el pas d'algú amb una intensitat tan forta com la de la mateixa sensació auditiva, tot i que sols d'una imatge es tracta; inversament, en el meu treball, la imatge auditiva o visual del què jo escric, és més forta que totes les *sensacions presents* que concorren amb ella i no pervenen pas a distreure-me'n). Es veu amb això com són il·lusionàries aquestes distincions purament verbals que molt sovint entrebanquen la psicologia.

Reprenem el raonament de RUSSELL: la vida mental té la seva forma de causalitat. Vol dir això absència de causalitat? No. La causalitat mecànica del físic no és pas l'única. La causalitat mnèmica és real. Tampoc la concepció de BERGSON (absència de causalitat, valor purament *qualitativa*, durada dinàmica o ressó d'ordre espiritual) no plau gaire a RUSSELL.

Però, causalitat en la vida mental no és sinònim de consciència? No equival això a restablir sota una altra forma l'element subjectiu o conscient oposat a l'element objectiu? RUSSELL es fonamenta en les recerques modernes i particularment sobre el fet establert per psicoanàlisi, de què les accions dels homes poden ésser enterament dominades per un desig del qual no tenen consciència i àdhuc que refusen d'admetre i al qual substitueixen motius idealistes, quan hom els explica els mòbils reals de llur conducta: la causalitat psíquica és, sovint, inconscient; ella no pot, doncs, ésser sinònim de consciència.

No obstant, s'objectarà que l'emprar en psicologia el terme de *causa*, és restablir la noció d'un subjecte que produeix els fenòmens; és a dir, passar dels *fets* a una noció metafísica. RUSSELL, preveient l'objecció, té cura de definir el sentit *científic* del mot causalitat. La concepció metafísica, a l'igual que la concepció popular de la causa (que són una sola i mateixa concepció), consisteix a prendre al peu de la lletra les expressions del llenguatge corrent, que diu que la combustió és causa de la calor o que la voluntat és causa dels nostres actes. Aquesta expressió ha estat substituïda per la *lleï del canvi*. Quan el físic parla de causalitat diu, tanmateix, que *A* és causa de *B*, solament per a la comoditat del llenguatge; ens diu, solament, l'acceleració que experimentarà una partícula donada en les circumstàncies fixades. Demés, és una idea falsa creure que *causa* significa *causa única*. Causa vol dir un o diversos antecedents *aproximadament* invariables (car ells no ho són mai del tot); però amb això n'hi ha prou per formular una lleï.

Hem vist que, segons l'autor de *L'anàlisi de l'esperit*, existeix una causalitat psíquica i que aquesta es refereix a les imatges mentals. Però, en el camp mental, no n'hi ha prou a parlar d'imatge i de memòria; resta la qüestió de la correspondència entre les imatges i les coses, és a dir, la qüestió de la veritat. La veritat depèn de dues condicions: el sentiment de veritat (que RUSSELL anomena creença) i que es verifica pel fet que rebí o no confirmació. Així, nosaltres esperem un determinat esdeveniment: sentiment de creença. És l'esdevenidor que la verificarà. No altra cosa fa el savi en el seu laboratori: creença a la manifestació d'un fenomen i verificació.

* * *

No pretenem pas, ací, resumir un llibre. Ens hem limitat a destriar d'una concepció certes idees directrius. Situant-nos en el punt de vista de la psicologia racional, moltes coses podrien dir-se sobre aquestes idees. Però no és aquest el terreny sobre el qual cal situar-se. Ací és qüestió de la psicologia com a ciència, l'única que podem considerar en aquesta revista.

Sota aquest punt de vista, és interessant de constatar que RUSSELL re-nova exactament la doctrina d'HUME, adaptant-la a l'estat actual dels nostres coneixements. El què ell escriu sobre la sensació i sobre la imatge és sempre interessant i, de vegades, sòlid. Tot assaig de portar a la imatge mental l'essencial de la vida psíquica, és sempre interessant, encara que, en aquest terreny, l'emoció perdi la plaça important que li acorden els patòlegs. L'emoció cessa, en efecte, sota aquesta hipòtesi, d'ésser un fenomen primordial de la vida psíquica i esdevé un compost d'imatges, de sensacions i d'efectes sensibles produïts pels moviments. Hom no pot acusar, per tant, aquesta tesi de portar-nos a l'escola d'HERBART i a NAHLOWSKI, car l'emoció no hi és presentada sota una forma intel·lectualitzada, sinó que resta sensori-motriu. No és menys cert que ens apareix confosa i situada sota la dependència de la imatge.

No és solament interessant, sinó sòlid, d'establir bé la importància de la imatge mental, d'analitzar-la, com ha fet RUSSELL en els seus darrers capítols, posant-la en relació amb l'afirmació real; i es comprèn que, d'una banda, l'eminent lògic defensi la imatge mental contra les crítiques de WATSON i que, d'una altra, l'estudii per establir la causalitat psíquica.

El problema de la causalitat psíquica és tractat amb prudència. De les expressions de l'autor sembla desprendre's que aquesta causalitat subsistirà en l'avenir dintre l'anàlisi de l'esperit; però, per altra part, no gosa donar-li una valor absoluta ni pretenir que, a la llarga, no es pugui arribar a trobar la connexió entre la causalitat mnèmica de la vida mental i els fenòmens cerebrals que corresponen a la memòria. Inversament, es coneixerien exactament aquests darrers i això no fóra prou per renunciar a la causalitat mnèmica. La vida de les imatges semblarà sempre quelcom d'original i, per així dir-ho, irreductible.

On la teoria de RUSSELL ens sembla insuficient és en l'explicació del concepte de raonament. És curiós que no tingui en compte els treballs de WUNDT i de la seva escola i que tampoc no esmenti la diferència entre lligams associatius i lligams aperceptius, sobre la qual WUNDT es fonamentava per distingir l'associació accidental de les idees de llur associació lògica, determinada per la finalitat del raonament.

Una altra qüestió deixada de banda és aquella sobre la qual insistia, sobretot, HOEFFDING: la qüestió de la síntesi mental i de l'activitat racional que es manifesta en el pensament; és, també, des d'un punt de vista més realista, la qüestió de l'equilibri i de la coherència dels diversos corrents de la vida mental.

RUSSELL no es situa, pròpiament parlant, ni en el pla d'una psicologia funcional, com volen els psico-fisiòlegs, ni sobre el terreny dels psicòlegs de comportament. La seva posició sols pot ésser designada relligant-lo a HUME i a la forma originària de la psicologia d'associació. I es sap que aquest gènere de psicologia ha estat demostrat insuficient per la majoria de les escoles de psicologia. Resulta d'això que l'anàlisi de l'esperit, tal com ens el proposa, es redueix a l'anàlisi de la imatge mental: que aquest anàlisi sigui aprofundit ningú no ho discuteix; però que sigui suficient és el què a nosaltres ens sembla dubtós.

GEORGES DWELSHAUVERS

Laboratori de Psicologia del "Institut Catholique de Paris".